

Tim Weiner

Eén man tegen de wereld

De tragiek van Richard Nixon

Vertaald door Albert Witteveen

2015

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Voor Kate, Emma en Ruby Doyle, met liefde voor het leven

Proloog

Balzac schreef ooit dat politici ‘monsters van zelfbeheersing’ zijn.
Maar terwijl we dit vernislaagje misschien aan de buitenkant tonen,
wordt de beroering vanbinnen vrijwel ondraaglijk.

– Richard M. Nixon, *Six Crises*, 1962

Richard Nixon gaf leiding aan de Verenigde Staten in een tijd van ondraaglijke beroering. Hij voerde oorlog om vrede te bereiken. Hij beging misdaden in naam van de wet. Hij verscheurde het land terwijl hij probeerde het te verenigen. Hij saboteerde zijn presidentschap door tegen de grondwet te zondigen. Hij vernietigde zichzelf en beschadigde de natie door doelbewuste dwaasheden.

Hij zwoer de tragedie van Vietnam tot een eervol einde te brengen, maar bracht dood en schande. Hij trad op in de geopolitiek zonder subtiliteit en gaf de voorkeur aan uitvluchten en wreedheden. Hij gooide bommen en napalm zonder spijt, want hij geloofde dat ze een politieke boodschap overbrachten die verderging dan bloed en vuur. Hij zette de koers van de oorlog uit zonder een strategie, en bezorgde de overwinning aan zijn tegenstanders.

Zijn meest ingrijpende beslissingen ondermijnden zijn bondgenoten in het buitenland. Zijn grootste waanbeelden maakten zijn vijanden in eigen land sterker. ‘Ik gaf hun een zwaard,’ zei hij na zijn val, ‘en zij staken het erin.’¹

Dat zwaard was een wapen dat hij eigenhandig had gesmeed en geslepen. Zijn gedrag in de tijd dat hij president was, berustte op een interpretatie van de grondwet die daar bijna lijnrecht tegen inging. De waarheid stond bij hem niet voorop, zijn maatstaven waren geheimhouding en misleiding.

Toch bezat hij een onmiskenbare grootheid, een onovertroffen ta-

lent voor de kunst van de politiek, een onstuitbaar verlangen om de wereld te veranderen. Hij oefende zijn macht uit als een shakespeareaanse koning.

In zijn ogen stond hij boven de wet, en dat was zijn fatale tekortkoming. Hij kwam ten val als een koning die gedoemd was ten onder te gaan in het laatste bedrijf van een tragedie. Uit zijn toe-eigening van de macht kwam het criminele gedrag voort waarvoor zijn juridisch adviseur in het Witte Huis hem waarschuwde als ‘een gezwel vanbinnen, dicht bij de president, dat groeit. Het groeit met de dag.’²

Dit boek is een verslag van het gekwelde presidentschap van Richard Nixon. Het boek concentreert zich op de verstrengelde kwesties van oorlog en nationale veiligheid, omdat Nixon zo veel tijd en zo veel macht besteedde aan die twee demonen.

Nixon was de eerste president aan wie ik levendige herinneringen heb. Ik zag de woede in zijn ogen en ik hoorde de gekweldheid in zijn stem toen hij tot de natie sprak over de oorlog in Vietnam. Zijn duistere norske blik, die van onze zwart-wittelevisie straalde, werd net zo’n onuitwisbaar beeld als de bloedige gevechten in de nachtelijke nieuwsuitzendingen. Ik zag honderdduizenden burgers die in Washington meeliepen in een protestmars tegen de oorlog, terwijl ik las dat elke week honderden Amerikaanse soldaten sneuvelde. Ik sprak met mijn ouders over wat ik zou doen als ik voor het leger werd opgeroepen. Ik hapte naar adem toen leden van de Nationale Garde vier studenten van de Kent State University in Ohio doodden tijdens een protest tegen Nixons invasie in Cambodja. Het drong tot me door dat een afwijkende mening zelfs in een democratisch land gevaarlijk kon zijn.

Nixons greep op de macht begon weg te glijden nadat hij in 1972 was herkozen met een verschil van bijna achttien miljoen stemmen, het grootste verschil in de Amerikaanse geschiedenis. Het ging mis door de langzame maar gestage onthullingen van ‘de Witte Huis-verschrikkingen’, zoals de onsterfelijke woorden luiden van John N. Mitchell, Nixons voormalige minister van Justitie en campagneleider, een van de vele ooit eervolle mannen die de gevangenis gingen om de president te beschermen. De Watergate-inbraak was slechts een van die verschrikkingen, en zeker niet de ergste.

Ik was gefascineerd door de televisie-uitzendingen van de hoorzittingen van het Congres, waar zijn stafmedewerkers gedwongen waren te liegen over de vuile streken die hij had uitgehaald om zijn overwel-

digende zege te behalen. Ik was verbijsterd door de intensiteit van de strijd tussen het Witte Huis en het Congres en het Hooggerechtshof over de rechten van de president. Aanvankelijk leek Nixon meer volgens de regels van de wet te vechten dan de wetten van de oorlog. Vervolgens ontsloeg hij de minister van Justitie en de bijzonder aanklager die belast was met het Watergate-onderzoek. Hij zou eerder overwegen een afzettingsprocedure en gevangenneming te ondergaan dan zijn geheime Witte Huis-opnamen vrij te geven. Na die blunder waren zijn dagen geteld. Ik herinner me de laatste worstelingen van zijn gedoemde presidentschap, het pathos van zijn vaarwel aan de natie.

Nixon is me sindsdien steeds blijven fascineren. Ik heb over zijn leiderschap en aansturing van de Central Intelligence Agency en het Federal Bureau of Investigation geschreven in twee boeken, *Een spoor van vernieling* en *Vijanden van de staat*. Als verslaggever voor *The New York Times* heb ik enkele naaste medewerkers van hem geïnterviewd, onder wie Henry Kissinger, zijn adviseur voor de nationale veiligheid en minister van Buitenlandse Zaken. Ik heb over Nixons erfenis gesproken met de presidenten die direct na hem kwamen, Gerald Ford en Jimmy Carter. Ik heb verslag gedaan van het voortgaande debat over de in diskrediet gebrachte reputatie van de president en zijn juiste plaats in de geschiedenis. Dus ik dacht dat ik wel iets van hem wist op het moment dat ik aan dit boek begon.

Toen verdiepte ik me in een schat aan geheime verslagen uit de Nixon-jaren, die in de archieven van de regering van de Verenigde Staten worden bewaard en onlangs zijn vrijgegeven. Dit boek is voor een groot deel gebaseerd op documenten waarvan de geheimhouding tussen 2007 en 2014 is opgeheven. Ik heb ze met toenemende opwindning gelezen. Ik voelde me als een archeoloog die het paleis van een langvergeten rijk blootlegde.

Tienduizenden dossiers van zijn Witte Huis, zijn National Security Council, de CIA, de FBI, het ministerie van Buitenlandse Zaken, het Pentagon en de Joint Chiefs of Staff werden nu vrijgegeven. Dat gold ook voor de notulen van de geheime commissies van het Witte Huis die de operaties van de krijgsmacht en de inlichtingendiensten onder Nixon aanstuurden. De uitgeschreven versies van de getuigenverklaringen voor de federale onderzoeksjury van Nixon zelf, de enige president die gedwongen was in een rechtszaak vragen onder ede te beantwoorden, waren nu openbaar. Honderden uren van beruchte

opnamen kwamen eindelijk naar buiten, tegelijk met opvallend openhartige mondelinge weergaven van de meeste naaste medewerkers. Veel van deze documenten zijn pas enkele maanden geleden in de openbaarheid gebracht, net voordat ik de laatste hand aan mijn boek legde. Ze garanderen dat elk citaat en elke verwijzing hierin is vastgelegd: geen uit hun verband gerukte citaten, geen onvermelde bronnen en geen verklaringen uit de tweede hand.

We hebben wetten die het vrijgeven van documenten en de vrijheid van informatie regelen, en zij houden stand ondanks alles wat er in de Verenigde Staten in naam van het staatsgeheim is ondernomen. De sterkste van deze wetten bestaan omdat het Congres in opstand kwam tegen Nixons beleidsvoering. Zonder deze wetten waren de daden die president Nixon verborgen hoopte te houden voorgoed staatsgeheim gebleven.

Wat dreef hem ertoe misdaden te begaan – heimelijk fondsen voor zijn campagne werven bij buitenlandse dictators en personen die ambassadeur van de Verenigde Staten wilden worden, en heimelijk zijn loyale adjudanten en gelouterde diplomaten afluisteren alsof ze spionnen waren – en vervolgens samen te spannen om die misdaden geheim te houden? Waarom dreef hij de natie dieper de Vietnamoorlog in, ten koste van tienduizenden Amerikaanse levens, terwijl hij daarna een regeling accepteerde die niet meer opleverde dan wat hij op zijn eerste dag als president had kunnen ondertekenen? Waarom loog hij over zijn oorlogsplannen tegenover zijn ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken? Wat zochten de Watergate-inbrekers? Waarom nam Nixon gesprekken op band op die getuigden van zijn medeplichtigheid? Waarom ondernam hij de ongrondwettelijke acties die tot zijn aftreden leidden?

Nu hebben we de antwoorden, rechtstreeks van de president en zijn naaste adjudanten. Het verhaal is rijker en vreemder dan we ooit dachten.

Voor wie in de tijd van het presidentschap van Nixon leefde, is het erger dan u zich misschien herinnert. Voor wie te jong is om zich die jaren te herinneren, is het erger dan u zich kunt voorstellen.

‘Vergeet nooit,’ zei Nixon op de dag dat hij aftrad, ‘dat anderen je misschien haten. Maar wie je haten, winnen niet tenzij je hen haat. En dan vernietig je jezelf.’ Dit verhaal is de tragedie van een man die zichzelf vernietigt.

I

‘Een groot, slecht man’

Richard Nixon beschouwde zichzelf als een groot staatsman, een reus van alle tijden, een generaal die de wereld kon beheersen, een meester van de oorlog, niet alleen de leider van de vrije wereld, maar ‘dé wereldleider’.¹ Maar hij was verslaafd aan de politiek van de straat, die hem te gronde richtte. Hij was, zoals een Engelse graaf ooit zei over de militair leider Oliver Cromwell, een groot, slecht man.

In zijn eerste State of the Union, de jaarlijkse toespraak voor het Congres, verklaarde Nixon dat hij was bezeten van ‘een ondefinieerbare bezieling, het elan van een stimulerende droom die Amerika vanaf het allereerste begin tot de hoop van de wereld heeft gemaakt’. Hij beloofde het Amerikaanse volk ‘de beste kans sinds de Tweede Wereldoorlog om een generatie lang onafgebroken vrede te genieten’.²

Maar Richard Nixon kende geen moment vrede. Een duistere geest bezielde hem – kwaadaardig en gewelddadig, gedreven door woede en een onstilbaar verlangen naar wraak. Op z’n slechtst stond hij aan de grens van waanzin. Hij dacht dat de wereld tegen hem was. Hij zag overal vijanden. Zijn grootheid werd een arrogante grandeur.

Uit ervaring was hij bijzonder achterdochtig, van nature was hij een ongeneeslijke bedrieger. Door een politiek opponent kreeg hij al vroeg een onuitwisbare bijnaam opgeplakt: Tricky Dick. Niemand minder dan Martin Luther King Jr. ontwaarde bij de eerste keer dat ze elkaar ontmoetten, toen King de opkomende leider van de burgerrechtenbeweging was, een glimp van het monster onder het vernislaagje. ‘Nixon heeft een gave om iemand ervan te overtuigen dat hij oprecht is,’ schreef King in 1958. ‘Als Richard Nixon niet oprecht is, is hij de gevaarlijkste man in Amerika.’³

Nixon had een gave, een waarachtige overtuiging dat hij de wereld kon veranderen. Hij was ook een zeer gevaarlijk man.

Hij had gezworen zijn hele politieke leven tegen het communisme te strijden; daarna proostte hij met 's werelds grootste communistische tirannen in China en Rusland. Hij gokte op hun goedgelovigheid in de hoop dat ze hem zouden helpen uit Vietnam weg te komen. Die gok verloor hij. Als hij had gewonnen, had hij het politieke landschap van de planeet er misschien anders uit laten zien. Op de lange termijn speelde Amerika hooguit quitte nadat Nixon naar de hoofdsteden van het wereldcommunisme ging. Hij keerde terug met verdragen en verklaringen die in de richting wezen van wederzijds respect en coëxistentie, maar deze betrekkingen waren fragiel. Het waren politieke verklaringen, geen vredesverdragen. Rusland en China waren toen onze grootste vijanden, en vandaag de dag zijn ze nog steeds de sterkste opposanten van Amerika.

Nixon was realistisch over relaties met deze landen. 'We hebben nog steeds te maken met regeringen die in principe vijandig tegenover ons staan,' zei hij in mei 1971; een tekst waarvan elk woord op band staat. 'Die Chinezen zijn eropuit om mij klopt te geven.' Van de Russen voorspelde hij dat het wederzijdse wantrouwen de overhand zou houden. 'Zij willen mij absoluut niet geloven,' zei hij dat voorjaar in de Oval Office. 'Zie je, ze denken echt dat ik een sluwe klootzak ben. En gelijk hebben ze.'⁴

Maar Nixon ging naar de hoofdsteden van het wereldcommunisme in de hoop dat hij het Amerikaanse volk kon geven wat hij had beloofd: een eervol einde aan de oorlog in Vietnam. Als Nixon dat doel zou bereiken, kon hij volgens zijn inschattingen een overweldigende herverkiezing behalen, een politieke aardverschuiving die het landschap van de Amerikaanse politiek voorgoed zou veranderen. Dáárom ging Nixon in 1972 naar China.

Nixons geostrategische zetten waren een groot succes bij de meerderheid van het Amerikaanse volk. 'Nixon ging naar China' is nog steeds een geliefde leus voor de politiek als de kunst van het mogelijke. Als Amerika's voorman in de Koude Oorlog een detente kon bewerkstelligen, waardoor de spanningen verminderden met de tegenstanders die over kernwapens beschikten, dan was álles mogelijk.

De politieke en maatschappelijke crises waarmee Nixon werd geconfronteerd, spelen nog steeds een rol in het land. Hij ging ze te lijf met zijn kenmerkende schijn van oprechtheid.

Gelijke behandeling volgens de wet, de tekst van een inscriptie bij de ingang van het federaal Hooggerechtshof, was een ongrijpbaar ideaal. De burgerrechtenwetten van de jaren zestig waren nauwelijks vier jaar van kracht. Nixon had in de privésfeer de neiging racistische opmerkingen te maken; hij probeerde uit alle macht de nieuwe federale bureaus te ontmantelen die waren bedoeld om de hand te houden aan rassengelijkheid en sociale gerechtigheid. In principe steunde hij de opheffing van rassenscheiding omdat het Hooggerechtshof dat eiste, maar in de praktijk verzette hij zich ertegen.

In de privésfeer vertrouwde Nixon anderen toe dat hij altijd de economische belangen van grote ondernemingen boven het milieu zou stellen. Maar toen de Amerikanen doorkregen dat ze schade toebrachten aan de lucht die ze inademden en het water dat ze dronken, liepen ze mee in grote marsen met de oproep om de aarde te redden. Daarop nam het Congres de strengste milieuwetten in de Amerikaanse geschiedenis aan. Nixon zette er ten minste wel zijn handtekening onder, tegelijk met de regels en richtlijnen voor de handhaving. Maar zelf was hij ervan overtuigd, zoals hij tegen zijn stafchef zei, dat ‘het milieu een kwestie is die geen moer waard is’.⁵

Nixon zei maar al te vaak dat hij helemaal niets gaf om de binnenlandse kwesties van het moment. Hij beleed de opvatting dat het land het heel goed kon stellen zonder een president die toezicht hield op elk pietluttig politiek probleem. Zijn economisch beleid was ‘voor de lange termijn [...] een catastrofe’, in de woorden van George P. Shultz, zijn minister van Financiën.⁶ De werkloosheid en de inflatie verdrievoudigden bijna in de jaren van Nixon; mede hierdoor kreeg het land te maken met de langst durende recessie in veertig jaar. Zijn conflicten met de rechtbanken lieten blijvende wonden na in de Amerikaanse politiek. Hij had een duurzame minachting voor het Congres en hij behandelde de meeste leden van zijn kabinet met koele laatdunkendheid. Zijn vergaderingen met de voormannen van het Congres, de leden van zijn kabinet en de National Security Council (NSC, raad voor de nationale veiligheid) waren sessies om iets te laten zien en erover te vertellen, niet het moment of de plaats waar het beleid vorm kreeg. Deze officiële bijeenkomsten waren een schimmen-

spel. Hij had zijn cruciale beslissingen al genomen vóór deze vergaderingen.

Nixon leek aandachtig te luisteren naar de meeste hoge leiders van de krijgsmacht, de diplomatieke dienst en de inlichtingendiensten, maar hij wilde geen advies van het Pentagon of de CIA, waar mensen waren die hun hele leven aan Vietnam hadden gewijd sinds de Amerikanen hun voetsporen daar in 1954 voor het eerst in de modder achterlieten. Het zwaard van de oorlog en het schild van de nationale veiligheid hield alleen hij in handen.

‘Nixon vertrouwde nooit iemand,’ schreef Richard Helms, zijn directeur van de CIA, een van de vele leidinggevende figuren in de regering die met het vooruitzicht van de gevangenis te maken kreeg om de president te beschermen tegen de gevolgen van zijn geheimhouding en misleiding. ‘Hij maakte voortdurend opmerkingen dat de luchtmacht bij hun bombardementen in Vietnam niets konden raken, dat het ministerie van Buitenlandse Zaken niet meer was dan een stel cocktail drinkende diplomaten in streepjespak, en dat de CIA niet voor een doorslaggevende overwinning in Vietnam kon zorgen.’⁷

De tirades van de president gingen ‘maar door en door’, herinnerde Helms zich. Nixon raasde en tierde: ‘Ze zijn dom, ze zijn stompzinnig, ze kunnen dit niet en ze kunnen dat niet.’ Diezelfde generaals, meesterspionnen, admiraals en ambassadeurs waren Amerika’s voor mannen in een steeds moeizamere oorlog, Nixons gebrek aan geloof in hen was onveranderlijk – en uiteindelijk werd dat gebrek aan geloof wederzijds.

Dat wantrouwen bracht hem ertoe zijn kabinet, het Congres en de burgers om de tuin te leiden over de koers van de oorlog zoals hij die had uitgezet. Hij zag zichzelf niet alleen als opperbevelhebber van de strijdkrachten, zoals volgens de grondwet gold, maar als opperbevelhebber van het hele Amerikaanse volk. Hij was de leider in een wereldwijde strijd waarin de toekomst van de natie in het geding was. Zijn vijanden in het buitenland en zijn vijanden in het binnenland zwoeren in zijn ogen samen om de Verenigde Staten op de knieën te krijgen.

Nixon was er tot in het diepst van zijn wezen van overtuigd dat de Sovjets, de Chinezen, de Noord-Vietnamezen en de Cubanen in het geheim financiële steun gaven aan de Amerikaanse vredesbeweging, die een miljoen demonstranten op de been kon brengen, van

wie de grote massa bestond uit leden van de gewone burgerij, geen fanatici. Maar in de tijd dat Nixon nog zijn positie als president bepaalde, scheidde een kleine factie zich af van de landelijke beweging Students for a Democratic Society (SDS) en vormde de revolutionaire actiegroep Weathermen. De leden van de SDS liepen met spandoeken, de Weathermen gaven de voorkeur aan molotovcocktails. Ze brachten kleine bommen tot ontploffing in de Senaat en het Pentagon, maar de FBI heeft de daders nooit kunnen achterhalen. De Weathermen verklaarden de oorlog aan de regering; Nixon noemde hen terroristen. Maar de reactie die hij eiste – een reeks illegale inbraken en afluisteracties zonder gerechtelijk bevel – zouden resulteren in dagvaardingen tegen de leiders van de FBI, niet de bommengooiers die ze vervolgden.*

Nixon eiste dat de CIA en de FBI de bronnen blootlegden van de ondergrondse communistische steun voor de Amerikaanse vredesgroeperingen. Waar was het bewijs? Zijn hoofden van de inlichtingendiensten rapporteerden dat er geen bewijs bestond. Maar Nixon overtuigde zichzelf ervan dat de hoofdstad werd belegerd door vijandelijke bataljons van Amerikanen die waren gefinancierd door Moskou, Beijing, Hanoi en Havana. Hij zag de vredesbeweging als de vijfde colonne van het internationale communisme.

Washington werd een gevechtszone wanneer radicaal links de confrontatie met Richard Nixon aanging. Traangas dat door de politie naar de demonstranten was gegooid, dreef ook de ramen binnen van het hoofdkantoor van het ministerie van Justitie, waar minister Mitchell ademhalingsproblemen kreeg. Soldaten in volledig gevechtstenuë bivakkeerden op de derde verdieping van het Executive Office

* Het mondiale terrorisme stak voor het eerst zijn kop op in 1970. Radicale Arabieren kidnapten internationale vliegtuigen en gijzelden Amerikaanse passagiers. Een Irakees plaatste een autobom bij het Kennedy Airport van New York; zijn doelwit was de Israëliische premier Golda Meïr. Amerikaanse zionisten probeerden Sovjetdiplomaten in de Verenigde Staten te doden. De Palestijnse groep Zwarte September vermoordde Israëliische sporters tijdens de Olympische Spelen van 1972 in Duitsland en doodde de Amerikaanse ambassadeur in Sudan. Nixon installeerde de eerste presidentiële commissie voor terrorisme in 1972. De commissie kwam één keer bij elkaar; er is niets van gekomen. Elke crisis werd aangepakt op het moment dat deze zich voordeed, zonder een beleid of een strategie. De Weathermen doodden niemand anders dan zichzelf. Dat had te maken met hun incompetentie in het verwaardigen van bommen en hun volhardend gebruik van psychedelische drugs.

Building, vlak bij het Witte Huis, om de president tegen een aanval te beschermen. Voor de demonstranten gingen die dagen van woede en angst voorbij, maar niet voor Richard Nixon. Hij was gevormd en getekend door een kwart eeuw politieke oorlogvoering tegen zijn vijanden. Hij bleef op zijn post.

Nixon zag de gevechten waarmee hij te maken had in Washington en elders in de wereld als een voortgaande constitutionele crisis. Hij vergeleek ze met de Amerikaanse Burgeroorlog – een verbluffende zienswijze. In die strijd waren zes miljoen Amerikanen omgekomen. Bij het uitbreken van de oorlog stelde president Abraham Lincoln de wet buiten werking die iedere arrestant het recht gaf om voor een rechtbank te verschijnen. Lincolns daad druiste in tegen de grondwet, maar hij geloofde – en Nixon was het daarmee eens – dat er tijden waren waarin een president de wet moest overtreden om de natie te redden.

‘Als de president het doet, is het niet illegaal,’ beweerde Nixon. ‘Acties die anders ongrondwettig zouden zijn, worden wettig als ze worden ondernomen voor het behoud van de grondwet en de natie,’ zei hij. ‘Deze natie werd op ideologisch vlak verscheurd door de oorlog in Vietnam, net zoals de Burgeroorlog de natie verscheurde toen Lincoln president was.’⁸

Dus niemand kon Nixons acties in naam van de nationale veiligheid in twijfel trekken, niet de rechtbanken, niet het Congres, en zeker geen burger. En Nixon verstond onder nationale veiligheid veel meer dan het vermogen van de soldaten en spionnen van Amerika om tegen hun vijanden in het buitenland te vechten. Hieronder viel ook het vermogen van een geheime politie om de eigen Amerikaanse burgers te bespioneren, zich toegang te verschaffen tot hun huizen, hun telefoons af te luisteren en in te breken in hun kantoren om bewijs te zoeken voor afvalligheid en verraad. In de ogen van Nixon was iedere Amerikaanse burger en iedere gekozen functionaris die een tegenstander was van de oorlog in Vietnam een vijand, niet anders dan een soldaat van het leger van Noord-Vietnam, en hij voelde zich omringd door vijanden ter linker- en ter rechterzijde, een eenzame strijder.

Nixon was ervan overtuigd dat ‘het “ik tegen de wereld” was,’ zei Robert Finch, die onder hem diende als campagneleider, lid van zijn kabinet en presidentieel adviseur.⁹

De president, de pijler van de nationale veiligheid, werd ondermijnd door zijn eigen politieke onzekerheid. Ondanks alle aanwijzingen dat hij met een overweldigende meerderheid zou worden herkozen, bespioneerde hij dwangmatig zijn politieke tegenstanders en zocht hij geheime donaties om zijn campagnekas te spekken. In strijd met de wet betaalde hij zwijggeld aan de CIA- en FBI-agenten die werden gearresteerd wegens de inbraak in het hoofdkwartier van het Democratic National Committee in Washington. Tegen alle logica in luisterde hij zijn loyale adjudanten af, en legde dwangmatig op band zijn medeplichtigheid aan de bijkomende misdaden, complotten en verhullingen vast die hem de das omdeed.

Wat dreef hem tot die politieke zelfmoord? Dat was een geheim dat Nixon hoopte mee te kunnen nemen in zijn graf.

Hij ligt begraven naast het houten huisje waar hij opgroeide in Yorba Linda, Californië. Hier, op zo'n zestig kilometer ten zuidoosten van Los Angeles, lagen voorheen citrusboomgaarden die op het dorre land waren gewonnen; nu ligt er het terrein met zijn presidentiële bibliotheek en museum. Hij werd meer dan een eeuw geleden geboren, in 1913, aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Yorba Linda had toen nog geen driehonderd inwoners, van wie de meesten ternauwernood in hun levensonderhoud konden voorzien met wat het schrale land hun bood. Tegenwoordig is het een rijke buitenstad met aangelegde tuinen, waar het gemiddelde inkomen per huishouden meer bedraagt dan honderdtwintigduizend dollar. Eén ding is onveranderd gebleven: dwars door de stad loopt een spoorlijn, en als kind hoorde Richard Nixon het eenzame gefluit van de locomotief, terwijl hij zich afvroeg of die trein hem op een dag zou wegvoeren en waarheen dat zou zijn.

‘Hij hoort de trein 's nachts voorbijrijden en droomt van verre plaatsen waar hij heen zou willen gaan,’ zei Nixon in een zeldzame aanroeping van zijn jeugdherinneringen. ‘Het lijkt een onmogelijke droom.’¹⁰

Hij en zijn vier broers werden vernoemd naar Britse koningen door een godsvruchtige moeder en een heetgebakerde vader die tot zijn twaalfde naar school ging en die met moeite in de kost kon voorzien als groenteboer. ‘Hij had een citroenboomgaard,’ herinnerde Nixon zich. ‘Het was de armste citroenboomgaard van Californië,

kan ik u verzekeren. Hij verkocht die voordat ze er olie vonden.¹¹ Richard had een ongelukkige jeugd. Twee van zijn broers stierven op jonge leeftijd. Hij streefde er met een stille wanhoop naar aan de ergste periode van de Depressie te ontkomen, en een nieuw leven buiten de dorre en verlaten streek van zijn jeugd te vinden.

In 1933, het jaar waarin Franklin D. Roosevelt voor zijn eerste termijn als president aantrad, was Nixon twintig jaar en haalde hij het diploma aan de middelbare school in Whittier. Hij werd toegelaten tot het American footballteam, maar moest op de bank zitten als waterdrager. Hij won een volledige beurs voor de rechtenopleiding aan de Duke University dankzij hard werken en veel ambitie, maar na zijn afstuderen in 1937 wachtte hem geen grote baan. Hij solliciteerde bij prestigieuze advocatenkantoren in New York, maar kreeg geen aanbieding. Hij meldde zich aan voor een opleiding als agent bij het Federal Bureau of Investigation, maar kreeg geen antwoord. Slechts één man, de zevenentwintigjarige Kenneth Rush, een wetenschappelijk assistent aan de rechtenfaculteit van de Duke University, zag iets in Nixon. Hij adviseerde hem om terug te gaan naar Californië en de politiek in te gaan.*

Nixon onderging nog een reeks vernederingen na zijn terugkeer naar zijn geboortestreek. Hij vestigde een kleine juridische praktijk in Whittier, maar het opstellen van testamenten en contracten kon hem niet boeien. Hij had politieke ambities, al waren ze wel afgezwakt. 'Het laatste wat mijn moeder, een vrome quaker, wilde dat ik zou gaan doen was dat ik me op het strijdtoneel van de politiek zou begeven,' herinnerde Nixon zich.¹² (Ze droomde ervan dat hij zendeling in Midden-Amerika zou worden.) Hij werd verliefd op de vrouw met wie hij later zou trouwen, Thelma 'Pat' Ryan, maar die dag lag nog ver in de toekomst.

Ze wees hem herhaaldelijk af toen hij haar voor een eerste date vroeg. Het duurde twee jaar voordat zijn liefde op het eerste gezicht door haar werd beantwoord. Ze trouwden in 1940 en hun huwelijk

* Dit inzicht bleek voor beide mannen gunstig uit te pakken. President Nixon beees Rush dertig jaar later een wederdienst door hem, een directeur van een chemisch bedrijf zonder ervaring in de politiek, aan te stellen als Amerikaans ambassadeur in West-Duitsland en daarna achtereenvolgens als onderminister van Defensie en onderminister van Buitenlandse Zaken.

hield meer dan vijftig jaar stand. Hoewel ze een afkeer had van de duistere kant van de politiek, het handjesschudden in campagnetijd verafschuwde en wanhoopte over de ellende die haar man maakte in zijn streven naar macht, bleef ze altijd bij hem in voor- en tegenspoed.

Na Pearl Harbor werd Richard Nixon als luitenant bij de marine aangesteld, al voerde hij alleen het commando over een bureau. Hij diende als bevoorradingsofficier in het zuiden van de Grote Oceaan, en maakte geen daadwerkelijke strijd mee. Na het einde van de oorlog in 1945 had hij geen grote vooruitzichten. Zeven jaar later was hij op weg naar het Witte Huis als kandidaat voor het vicepresidenterschap (*running mate*) naast Dwight D. Eisenhower, de grootste militaire held van Amerika.

Zijn weg omhoog naar de macht kent weinig parallellen in de Amerikaanse politiek. Een lid van een plaatselijke commissie van de Republikeinen die Nixon van de universiteit kende, raadde hem aan zich kandidaat te stellen voor het Congres. Nixon moest het bij de verkiezingen van november 1946 opnemen tegen een populaire zittende Democraat. Deze strijd viel samen met het begin van de grote en almaar groeiende angst dat de Sovjet-Unie de christelijke beschaving in de Verenigde Staten zou aanvallen, waartoe spionnen en subversieve elementen zich in Amerikaanse instellingen ingroeven, van de universiteiten tot de vertrekken van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de gangen van het Pentagon.

Nixon voerde campagne als een van de eerste strijders van de Koude Oorlog. Hij viel zijn opponent fel aan door hem uit te maken voor een werktuig van de door de communisten gedomineerde vakbonden. Hij behaalde een soepele overwinning. Zo ging het met de Republikeinen in het hele land: de partij kreeg voor het eerst in twintig jaar de macht in zowel de Senaat als het Huis van Afgevaardigden.

Tegen de tijd dat Nixon in Washington arriveerde, was de strijd tegen het communisme in volle gang. Hij beoogde en verkreeg het lidmaatschap van de nieuw leven ingeblazen House Un-American Activities Committee (HUAC, commissie van het Huis van Afgevaardigden tegen on-Amerikaanse activiteiten). Nixon en de Republikeinse leden van de commissie werden later in het geheim van informatie voorzien door de FBI. Zodra de betekenis van die informatie

tot Nixon doordrong, voerde deze hem al snel naar de macht.

Op 26 maart 1947 hoorden de commissieleden een ongebruikelijke openbare verklaring van de FBI-directeur J. Edgar Hoover, die toen al drieëntwintig jaar leiding gaf aan het bureau. Hij riep hen op tot 'geestdrift, vurigheid, volharding en inzet om meer te weten te komen over deze dreiging van het rode fascisme' en tot waakzaamheid tegenover 'de liberalen en de progressieven die zijn bedot en bedrogen om de handen ineen te slaan met de communisten'.¹³

Nixon aanvaardde deze woorden als zijn politiek credo. Hij en Hoover hadden een persoonlijke ontmoeting na afloop van de hoorzitting. Ze ervoeren een onmiddellijke en instinctieve verwantschap in hun denken. De directeur drong er bij Nixon op aan om op te passen voor communistische infiltratie in de Amerikaanse regering. Nixon nam Hoovers raad ter harte en kreeg al gauw landelijke bekendheid in zijn jacht op verraders en spionnen. Zo begon een alliantie die een kwart eeuw zou standhouden. Nixon werd een vooraanstaand figuur in de Koude Oorlog-cultuur van spionage en contra-spionage, waarin telefoons aftappen, het plaatsen van afluisterapparatuur en inbraken zonder enig gerechtelijk bevel deel uitmaakten van de politieke oorlogvoering. Als president noemde Nixon Hoover 'mijn beste vriend in het hele politieke leven'.¹⁴

Toen de Koude Oorlog heviger werd en de Koreaoorlog uitbrak, won Nixon de verkiezing voor de Amerikaanse Senaat in 1950. Daarbij profiteerde hij sterk van zijn meedogenloze vervolging van Alger Hiss, een jacht waarvoor hij veel bijval en een immense publiciteit kreeg. Hiss was een pijler van het Oost-Amerikaanse establishment, de groepering van welopgevoede, hoogopgeleide mannen die het een generatie lang in Washington voor het zeggen had gehad. Instinctief had Nixon een afkeer van hen. Hiss was in de Tweede Wereldoorlog een uitbinker geweest op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij hielp de Conferentie van Jalta organiseren, waar de Amerikaanse president Roosevelt, de Britse premier Winston Churchill en de Sovjet-Russische opperbevelhebber Jozef Stalin elkaar aan het einde van de oorlog voor het laatst ontmoetten. Hij was een politiek architect van de blauwdruk voor de Verenigde Naties.

Toen Nixon jacht op hem begon te maken, was Hiss actief voor de Carnegie Endowment for International Peace. De voorzitter van deze stichting was John Foster Dulles, een trouwe Republikein die onder

president Eisenhower de minister van Buitenlandse Zaken zou worden, en mettertijd een vertrouweling van Richard Nixon.

De zaak-Hiss was de eerste crisis waarmee Nixon de grondslag voor zijn politiek leven legde. De beschuldiging dat Alger Hiss een geheim agent van de inlichtingendienst van de Sovjet-Unie was geweest, kwam op vrijwel iedereen in de mainstream van de Amerikaanse politiek ongeloofwaardig over. Maar Nixon vervolgde hem onverbiddeijk, vaak meedogenloos, met de obsessieve gedrevenheid van een rechercheur moordzaken in een Hollywoodfilm. Hij was ervan overtuigd dat de kwestie ging om ‘de veiligheid van de hele natie en de zaak van vrije mensen overal ter wereld’.¹⁵

Hiss had te maken met een vijandige getuige, Whittaker Chambers, een redacteur van het tijdschrift *Time* die in de jaren dertig voor de Sovjet-ondergrondse had gewerkt, en met een diep verborgen stukje bewijs dat hem als spion kon ontmaskeren. Als getuige had Chambers naar het oordeel van J. Edgar Hoover drie punten tegen zich: zijn leven in het verleden als een communistische spion, zijn geheime leven als homoseksueel en zijn incidentele onwaarheden onder ede. Bovendien was het bewijs van Chambers’ spionage een te groot geheim om te onthullen. Hiss was onder een codenaam genoemd in een inlichtingenbericht van de Sovjets dat was ontcijferd door de militaire inlichtingendienst die zich later ontwikkelde tot de huidige National Security Agency (NSA), maar het bestaan van die dienst en zijn werk mocht niet tijdens een openbare rechtszitting worden onthuld.

Hiss kon daarom niet wegens spionage worden berecht. Dus ging Nixon over tot een, zoals hijzelf zei, veroordeling van hem in de pers. Hij zette een val inzake meened voor Hiss op. Bij een getuigenverklaring onder ede betrapte Nixon hem op een reeks schijnbaar ontwijkende uitspraken over de meest obscure details van zijn relatie met Chambers. De publiciteit rond deze hoorzittingen was van onschatbare waarde voor Nixon. Daarna gebruikte hij zijn bondgenoten onder de verslaggevers in Washington en zijn contacten bij de FBI om Hiss in de kranten verdacht te maken.

Hiss werd in december 1948 door een federale onderzoeksjury in staat van beschuldiging gesteld wegens meened nadat hij onder ede had ontkend dat hij documenten van het ministerie van Buitenlandse Zaken aan Chambers had gegeven. Bij de daaropvolgende rechts-

zaak kon de jury niet tot een eenstemmig oordeel komen, maar tijdens een tweede rechtszaak in januari 1950 werd Hiss alsnog schuldig verklaard.

Nixon had het overigens bij het juiste eind met Hiss. De archieven van de inlichtingendienst van de Sovjet-Unie die zestig jaar later werden vrijgegeven, toonden aan dat Hiss vóór de Tweede Wereldoorlog met de communistische ondergrondse had samengewerkt. De getuige Chambers had trouwens ook voor de onderzoekjury gelogen, maar dat werd niet bestraft. Geen enkele aanklager wilde zich branden aan een zaak wegens meened tegen Nixons kroongetuige.

‘De zaak-Hiss bracht me nationale roem,’ schreef Nixon in *Six Crises*. ‘Twee jaar daarna introduceerde generaal Eisenhower me tijdens de nationale conventie van de Republikeinen als zijn kandidaat voor het vicepresidentschap en noemde me “een man met een speciale gave en een vermogen om elke soort subversieve invloed op te sporen waar het maar gevonden kan worden, en met de kracht en de volharding om die te elimineren”.’¹⁶ In november 1952, toen hij nog net geen veertig was, werd Nixon de vicepresident van Dwight D. Eisenhower. Zes jaar later besloot hij zichzelf kandidaat voor het presidentschap te stellen.

Dat luidde de zesde crisis in.

Nixon was er tot op de dag van zijn dood van overtuigd dat senator John F. Kennedy de presidentsverkiezingen van 1960 van hem gestolen had. Nixon verloor met 118.550 stemmen op een totaal van negenenzestig miljoen. Een verschuiving van minder dan veertienduisend stemmen in drie cruciale staten had hem de politieke zege in het kiescollege kunnen geven. De Republikeinen beweerden dat er bewijs voor verkiezingsfraude was in twee staten, Illinois en Texas, waar machtige Democratische politieke apparaten werden gerund door Richard J. Daley, de burgemeester van Chicago, en senator Lyndon B. Johnson, de kandidaat voor het vicepresidentschap van Kennedy.

Nixon was ervan overtuigd dat Kennedy’s miljoenen en politieke manipulaties hadden gezorgd voor de doorslaggevende marge. Nixons aanhangers riepen hem op om een juridische procedure over de verkiezingen te beginnen. Maar na pijnlijk beraad kwam hij tot de conclusie dat ‘de suggestie dat het presidentschap bij de stembus kon worden gestolen, het hele land onnoemelijke en blijvende schade zou berokkenen’.¹⁷